

УДК 378.12:378.03:004

**РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ
В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ ТА РОЗВИТКУ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА****Галина Лоїк**

*Львівський відокремлений підрозділ
Київського національного університету культури і мистецтв
вул. Кушевича 5, 79000 Львів, Україна*

Розкрито сутність інформаційного суспільства, його структурні основи та особливості формування, а також виявлено соціально-філософський аспект особливостей розвитку особистості в умовах інформатизації освіти.

Ключові слова: інформатизація освіти, інформатизація особистості, психологічні наслідки інформатизації, ціннісні орієнтації особистості, віртуальна реальність, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. У цілому “інформаційне суспільство” виражає ідею нової фази в історичному розвитку передових країн. Не прихід “постіндустріального суспільства”, а створення нового соціального зразка, що є результатом “другої індустріальної революції”, яка головню ґрунтується на мікроелектронній технології. Значна кількість людей з необхідністю втягується в розмаїття інформаційно орієнтованих типів робіт. Цей процес “інформатизації” не залишає недоторканою жодну сферу соціальної активності, зокрема й освіту та викладача як її соціального носія.

Новітні інформаційні технології мають величезний перетворювальний вплив на всі сфери сучасного суспільства як у межах національних кордонів, так і у світі в цілому. Глобальність процесів, що відбуваються, неминуче підвищує інтерес до теоретичного осмислення особливості інформаційного суспільства й емпіричного вивчення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформування соціально-економічних, політичних і культурних структур.

Прагнення до прогресу, до вдосконалення своєї діяльності завжди були складовими людського життя. Розвиток кібернетичних технологій, їх втілення в освітню систему привело до багатьох змін у поданні інформації, її пошуку, зберіганні. Сьогодні ми маємо дуже розвинені комп’ютерні технології, які майже необмежено розширюють особистості доступу до інформації.

З часів виникнення високих технологій набула актуальності проблема вивчення особистості людей, що виявляють свій творчий потенціал у цій галузі. Одним з феноменів, який досліджують у психологічних та соціологічних науках в межах обраної нами проблематики, є хакерство, яке розглядають як девіантний вияв особистості. Хакерство є неминучим наслідком інформатизації, яке поширюється на всю галузь кібернетичних технологій та залежить від неї. Дослідження хакерства як девіантного прояву дає можливість проаналізувати його позитивні та негативні наслідки з погляду нового інформаційного суспільства.

У грудні 2003 року питання створення глобального інформаційного суспільства вперше в історії людства було піднято на вищому міждержавному рівні у межах проведення I стадії Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства. На цьому міжнародному форумі лідери 121 держави світу підписали два стратегічні документи: (“Декларація принципів” і “План дій”), які визначили напрями подальшого розвитку інформаційного суспільства на всіх рівнях, а також визнали необхідність розробки і реалізації національних стратегій його розвитку в кожній конкретній країні.

З 1998 року до цього процесу долучилася Україна, проте на цьому шляху перед нашою країною постає чимало труднощів, пов'язаних, передовсім, з перехідним характером розвитку українського суспільства. Сьогодні для досягнення головної мети (ефективної інтеграції України в глобальне інформаційне співтовариство) необхідно вирішити унікальне в світовій історії завдання – сформуванню інформаційний простір і водночас створити демократичну, соціальну, правову державу і громадянське суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти інформаційного суспільства, зокрема, роль і місце людини в процесах глобалізації і інформаційних взаємодіях, специфіка розвитку інформаційного суспільства в окремих високорозвинутих країнах, і країнах, що розвиваються, проаналізовані в українській і російській літературі у працях І.Ю. Алексєєвої, М. С. Демкової, Т. А. Берези, Л. В. Березовець, О. Л. Вартанової, С. Т. Кара-Мурзи, А. В. Колодюка, І. Б. Колиушка, В. І. Лисецького, Л. Г. Мельника, І. С. Мелюхіна, А. І. Ракитова, Г. Л. Смоляна, А. С. Черешкіна, А. А. Чернова та ін.

Оскільки інформатизація особистості – це майже необмежене соціальними інститутами розширення доступу особистості до глобальної інформаційної сфери завдяки кібернетичним пристроям, то це означає, що інформатизація може існувати тільки завдяки кібернетиці.

Цю проблему на сучасному етапі існування суспільства досліджували такі вчені, як А. І. Кавалеров, М. С. Дмитрієва, А. А. Бердяєв, Б. В. Бірюков, А. Г. Спіркін, В. М. Грушков, Б. Г. Пушкін, А. Д. Урсул, Ф. П. Тарасенко і ін.

Мета статті – розкрити сутність інформаційного суспільства, його структурних основ та особливостей формування, а також виявити соціально-філософський аспект особливостей розвитку особистості в умовах інформаційної освіти.

Виклад основного матеріалу. Соціально-філософське осмислення особистості та її розвитку в умовах інформатизації освіти зі становленням або змінами ціннісних орієнтацій особистості дає можливість в новому інформаційному суспільстві на теоретичному й практичному рівнях визначити основу для вирішення багатьох соціальних проблем, насамперед особистісних, від чого залежить стан цих проблем у суспільстві. Це виявило важливість та актуальність цієї проблематики і зумовило обрання теми дослідження та завдання, яке полягає у соціально-філософському осмисленні особливостей розвитку особистості в умовах інформатизації освіти.

Педагогічна діяльність має в основі свого професіоналізму комплекс навичок та вмінь роботи з різноманітними джерелами інформації. Поняття виховання (головного предмета педагогіки) сучасні вчені трактують як функцію людського суспільства передавати новим поколінням надбані цінності, зокрема, знання, мораль, трудовий досвід, як в організованих формах, так і шляхом природного засвоєння у результаті зв'язку між поколіннями та впливу середовища [8, с. 18-22]. Завдання акумуляції та зберігання цих цінностей приймають на себе різноманітні за формами та методикою створення інформаційні джерела. Завдання безпосередньої передачі, трансляції знань та досвіду виконують педагоги – суб'єкти навчання. І тут рівень їхньої інформаційної культури та ступінь зрілості їхнього інформаційного світогляду будуть прямо визначені результатами пошуку та вибору даних джерел, переробки їх змісту залежно від завдань навчання, і у кінцевому результаті – ефективність самого процесу освіти та виховання.

Формування інформаційного світогляду у процесі здобуття вищої освіти – це складна система впливів на того, хто навчається. Можна виділити проблему штучного інтелекту, який, як засвідчили дослідження О. Тихомирова та П. Уінстона, люди прагнуть довести до людського інтелекту, мотивуючи це тим, що штучний інтелект – це надійніший та швидший спосіб для опрацювання інформації. Людський інтелект виступає, значною мірою, не природним, а соціальним утворенням, бо формується в результаті людської діяльності. Кібернетика і біоніка – це дві фундаментальні науки, які доводять нам, що інтелектуальні машини є продовженням людини, тобто їх можна назвати “штучною людиною” [3, с. 24–30]. Початкову

структуру і початковий запас знань, а також первісний курс навчання одержують від людини. Функціональні можливості кібернетичних систем кардинально змінюють будь-які галузі, у яких їх застосовують, зокрема, освітню сферу майже у всіх її аспектах. Однак, на нашу думку, штучний інтелект є засобом для досягнення певної мети людиною, і його не варто міфолізувати, розглядаючи як живу істоту, деяку сутність, яка спроможна самостійно створювати нові сутності будь-якої форми та змісту.

Вважаємо, що головною передумовою технологічного, економічного, політичного, просторового, культурного підходів до дослідження інформаційного суспільства є переконання, що зміни у сфері інформації, а саме збільшення її обсягу майже в усіх сферах людського життя, веде до виникнення якісно нового типу соціального устрою. “Інформаційне суспільство” розглядають як:

- а) суспільство нового типу, що формується в результаті нової глобальної соціальної революції, зумовленої вибуховим розвитком і конвергенцією інформаційних і комунікаційних технологій;
- б) суспільство знання, в якому головною умовою благополуччя людини і держави стає знання, здобуте завдяки безперешкодному доступу й умінню працювати з інформацією як з найважливішим соціальним і економічним ресурсам, основним джерелом продуктивності праці і влади;
- в) глобальне мережеве суспільство, в якому обмін інформацією не має часових, просторових, політичних меж.

Наукові й технічні працівники збирають і продукують інформацію, менеджери й фахівці опрацьовують її, викладачі й працівники комунікаційної сфери поширюють. Цей процес “інформатизації” не залишає недоторканого жодну сферу соціальної активності: від повсякденного життя до міжнародних відносин та від сфер дозвілля до виробничих відносин. Поштовх спрямований саме від розвитку техніки, насамперед інформаційно-комунікаційної, до якої належать комп’ютери, мережі тощо. Технологічний процес стає основою нового суспільства, це видно на прикладі розвинутих країн, що дає змогу провідним вченим зосередити увагу на тому, що суспільство в нову епоху набуває статусу “електронного”.

“Комп’ютерна революція” поступово приводить до зміни традиційного друку “електронними книгами”, змінює ідеологію, перетворює безробіття у забезпечений відпочинок. Соціальні та політичні зміни розглядають у теорії інформаційного суспільства як наслідок “мікроелектронної революції”. Концепція інформаційного суспільства викликає критику з боку гуманістично налаштованих філософів та науковців, які дотримуються думки щодо негативних наслідків комп’ютеризації суспільства [9, с. 124–129]. Водночас соціальна філософія сьогодні вже оперує терміном

“інтернетизація”, що розглядають у технічному аспекті як процес під’єднання різних кібернетичних систем, зокрема комунікаційних просторів та локальних мереж, до єдиного інформаційного простору – Інтернету (це, зокрема описано в дослідженнях І. В. Роберта), а в філософському – як приєднання та взаємодія унікальної свідомості людини з єдиним інформаційним простором, що створений завдяки взаємодії багатьох людських свідомостей і став незалежний від них, але може змінюватися під їхнім впливом. Становлення інформаційного суспільства має дві тенденції. З одного боку, взаємопроникнення культур, зміну традиційної складової життя людини, передусім, у сфері повсякденності, а з іншого – стимулювання адаптаційних, захисних механізмів культури перед загрозою глобальної уніфікації і “вибух” етнічної і національної ідентичності як захисної реакції на уніфікацію і нестабільність соціального середовища. Інформаційне суспільство забезпечує зростання освітнього, професійного, культурного рівня людини, перетворення людини економічної на людину творчу. Людина стане не тільки метою і мірилом суспільного розвитку, але його визначальним чинником. Під впливом інформаційного середовища в системній тріаді “біо-трудо-соціо”, що представляє людину, провідні позиції посідає людина “соціо” – особистісне, нематеріальне, інформаційне начало людини [9, с. 45–49].

Зауважимо, що інтернетизація є двостороннім процесом, тому що людина, взаємодіючи з інформаційним простором, впливає на нього певним способом та зазнає певних змін з боку цього ж глобального інформаційного простору. Процес інтернетизації в філософському сенсі має певні педагогічні та психологічні наслідки, серед яких розширення кола наукового спілкування або спілкування за інтересами, можливість участі в багатьох програмах з дистанційної освіти, формування самодисципліни, сприяння процесу самовиховання, стимулювання процесу розвитку та саморозвитку особистості, можливість здобуття знань, умінь та навичок з пошуку, структурування, опрацювання інформації за допомогою використання логічних операцій (аналіз, синтез, класифікація тощо) та використання за допомогою Інтернету інформації. Отже, інтернетизація в філософському сенсі впливає майже на всі сфери буття людини [5, с. 122–136].

Вважаємо, що зосереджувати увагу потрібно на таких напрямках оптимізації розвитку інформаційного суспільства в Україні:

- політико-правовому, що передбачає визнання розвитку інформаційного суспільства пріоритетним напрямом державної політики, умовою виходу країни з економічної та політичної кризи;
- розробці й удосконаленні інформаційного законодавства й інституційного забезпечення;

- формуванні і реалізації національної стратегії розвитку інформаційного суспільства;
- економічному, що передбачає створення сприятливого економічного середовища, стимулювання вироблення інформаційних товарів і послуг державною політикою;
- технологічному, що передбачає розвиток інформаційної інфраструктури шляхом створення і розвитку національних і регіональних інформаційних систем, мереж і електронних ресурсів, розвиток українського сегменту мережі Інтернет;
- соціальному, спрямованому на розвиток соціального і людського капіталу, забезпечення загального доступу до інформаційних ресурсів, лібералізацію засобів масової інформації;
- культуротворчому, що передбачає створення загальнодоступних національних ресурсів, заощадження національної спадщини України шляхом створення електронних бібліотек і баз даних, а також формування етики інформаційних відносин.

Висновки. Вплив інформатизації на систему освіти різноманітний за проявами та механізмами. Її результативність може бути досягнута тільки за умови комплексної реалізації таких напрямів:

1. Впровадження оптимальних методів навчання. Використання нових засобів навчання (як елемент процесу інформатизації) передбачає застосування викладачем певних методів навчання, на які орієнтовані ці засоби. Виникнення відкритих програмно-педагогічних систем дає додатковий стимул цьому напрямку. Викладач отримує значну свободу у реалізації оригінальних прийомів навчання. Не змінюючи основного додаткового значення програмного засобу, закладеного у формі взаємодії студента з комп'ютером, зміна дидактичного наповнення викладачем-користувачем може збільшити результативність навчання завдяки постановці та вирішенню додаткових навчальних, виховних та інших завдань;

2. Стимулювання розвитку теоретичної педагогіки. У процесі використання як основи для створення програмно-педагогічних засобів неоптимальних методів навчання негативні наслідки застосування коштовних засобів можуть бути доволі значимим. З огляду на це в створюваних у рамках інформатизації засобах навчання треба використовувати відомі досягнення психолого-педагогічних досліджень. Одним з головних методологічних підходів для створення комп'ютерної підтримки навчання є принцип поетапного формування розумових дій. Тільки на основі знання механізмів формування відповідних навичок можна створити ефективні курси для навчання. Для повноцінного та швидкого розвитку інформатизації освіти потрібна підтримка теоретичних досліджень, що є основою розробки відповідних засобів;

3. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. У тому випадку, коли засіб навчання створений на підставі принципу поетапного формування розумових дій, він може бути наочною демонстрацією механізмів формування вмінь та навичок у процесі підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

1. *Бейц Роберт*. Поради викладачам-початківцям: Практич. посіб. К., 2005.
2. *Дубасенюк О. А.* Професійна виховна діяльність педагога: досвід порівняльного дослідження: Монографія. Житомир, 2002.
3. *Кастельє М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ., под ред. О.И. Шкаратана. М., 2000.
4. Культура і спільнота у становленні педагога / За ред. К. М. Кларка і Т. С. Кошманової. Львів, 2000.
5. Мистецтво бути викладачем: Практич. посіб. / А. Брінклі, Б. Десанте, М. Флемм та ін. За ред. О. І. Сидоренко. К., 2003.
6. *Паніч Ю. В.* Інформаційне суспільство як виклик освітянським проблемам українського суспільства: Зб. матеріалів VII міжн. наук.-практ. конф. "Гуманізм та освіта", м. Вінниця, 19–21 верес. 2006 р. Вінниця, 2006. С. 367–371.
7. *Райхштейн А. Д.* Национально-культурный аспект интеркоммуникации // Иностранные языки в школе. 1986. № 5. С. 9–13.
8. *Сейко Н. А.* Соціальна педагогіка: Метод. посіб. Житомир, 2002.
9. *Тайскотт Д.* Электронно-цифровое общество: плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта. К., 1999

**ROLE OF A HIGHER SCHOOL TEACHER FOR PERSONALITY
FORMATION UNDER THE CONDITIONS OF EDUCATION
INFORMATIZATION AND INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT**

Halyna Loyik

*L'viv separate unit of
Kyiv Culture and Art National University
Kushevych Str., 5, UA - 79000 Lviv, Ukraine*

The author of the article explores the essence of the concept "information society", its structural foundations and specific features of its development. She

discloses the social and philosophical aspect of personality development under the conditions of education informatization.

Key words: education informatization, personality informatization, psychological consequences of informatization, personality value orientation, virtual reality, information society.

РОЛЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Галина Лоик

*Львовское отделение Киевского национального университета
культуры и искусств
ул. Кушевича, 5, 79000, Львов, Украина*

Раскрыта сущность информационного общества, его структурные основы и особенности формирования, а также выявлен социально-философский аспект особенностей развития личности в условиях информатизации образования.

Ключевые слова: информатизация образования, информатизация личности, психологические последствия информатизации, ценностные ориентации личности, виртуальная реальность, информационное общество.

Стаття надійшла до редколегії 17.06.2008
Прийнята до друку 09.10.2008